

Nr 697

Av herr Hedlund m. fl., *om bättre skydd för medborgarnas politiska integritet.*

(Lika lydande med motion nr 593 i Första kammaren)

Det demokratiska styrelseskicket förutsätter vissa grundläggande medborgerliga fri- och rättigheter: åsikts- och tankefrihet, förenings- och församlingsfrihet, yttrande- och tryckfrihet. Dessa fri- och rättigheter är avgörande för medborgarnas reella möjligheter att genom opinionsbildning och deltagande i de allmänna valen påverka beslut och samhällsutveckling. Oavsett denna funktion inom styrelseskicket får de berörda fri- och rättigheterna därjämte anses ha ett mycket stort egenvärde för den enskilde medborgaren.

I 1809 års grundlag kan de nämnda tankegångarna anses ha fått sitt mest pregnanta uttryck i regeringsformen § 16. Detta stadgande, som f. ö. av författningsutredningen föreslagits skola överföras till vår framtida grundlag, har gammal hävd och härrör från de gamla landskapslagarna. De formuleringar i stadgandet som påtagligast anknyter till nutida uppfattning rörande de medborgerliga fri- och rättigheterna, ansågs vid antagandet av 1809 års grundlag främst gälla den enskilde medborgarens ställning i religiöst avseende. Numera torde det dock, även om det inte direkt stöds av lagrummets ordalydelse, vara en allmän uppfattning att stadgandet måste tjäna som rättesnöre även på det politiska området. Det kan inte råda någon tvekan om att orden »ingens samvete tvinga eller tvinga låta» i vår tid måste tillämpas jämväl på det politiska området till skydd för vad som sammanfattningsvis kan benämnas medborgarens politiska integritet.

Stora framsteg har gjorts i här berörda avseenden under hela demokratiseringsprocessen. Framstegen kan ses som både förutsättning för och följd av denna process. Det finns emellertid anledning att pröva frågan huruvida skyddet för medborgarens politiska integritet är helt tillfredsställande i det nutida samhället. Behovet av en sådan prövning kan illustreras av några frågeställningar som på senare tid aktualiserats i den politiska debatten.

Under 1964 års valrörelse utspann sig en livlig pressdebatt rörande ett fall då en arbetstagare gick miste om sin anställning i samband med sitt engagemang som riksdagskandidat. Enligt vår mening kan det ur demokratiens synpunkt inte godtagas att en person avskedas från sin anställning på grund av att han engagerar sig för ett politiskt parti. Enbart risken för att sådana åtgärder kan komma i fråga utgör ett avsteg från de demokratiska principerna, emedan dessa inte är

förenliga med dylika begränsningar i fråga om vilka personer som skall kunna väljas till offentliga uppdrag. Den politiska integriteten måste innefatta rätten till aktivt, offentligt engagemang i politiska partier och att söka påverka den politiska opinionen och värva anhängare. I den mån de arbetsuppgifter som följer med en anställning i något fall kan anses så ömtåliga att de inte låter sig förenas med ett engagemang av nämnt slag, måste detta vara klarlagt och överenskommet innan anställningen tillträdes. Det bör påpekas att här berörda spörsmål är väsensskilda från sådana inskränkningar i fråga om rätten till tillträde till vissa anställningar som av säkerhetsskäl kan vara nödvändiga beträffande personer, vilka i vissa situationer med skäl kan förmodas utnyttja sin ställning på sätt som inte är förenligt med de demokratiska principerna. Dock bör sådana inskränkningar tillämpas med varsamhet.

Ett annat exempel på att skyddet för den politiska integriteten inte är tillfredsställande finns i den kollektiva anslutningen av fackföreningsmedlemmar till ett politiskt parti. Detta tillvägagångssätt medför att en del medborgare tvingas att mot sin vilja stå utanför fackförening eller att mot sin vilja vara medlemmar i ett politiskt parti, vilket inte kan anses överensstämma med föreningsfrihetens bärande principer. Främst gäller detta medborgare som inte vill yppa sin politiska hemvist eller att de hyser från det kollektivanslutande partiet avvikande uppfattning. För dessa är en reservationsrätt av föga värde, eftersom ett utnyttjande av densamma medför ett yppande av vad de icke vill yppa. Den del av den politiska integriteten som gäller rätten att vara politiskt anonym och således bevara den politiska uppfattningen för sig själv blir alltså åsidosatt. Kollektivanslutningen gäller även medborgare som är medlemmar i annat politiskt parti eller som på annat sätt klargjort att de inte sympatiserar med det kollektivanslutande partiet. Dessa har emellertid ingen politisk anonymitet att ge avkall på vid ett utnyttjande av reservationsrätten.

Med det anförda har åskådliggjorts att det fortfarande finns brister i fråga om skyddet för den politiska integriteten dels i fråga om rätten att vara politiskt aktiv, dels i fråga om rätten att vara politiskt anonym. Det kan inte råda någon tvekan om att båda dessa delar av den politiska integriteten är av fundamental betydelse i en demokrati. Den ena berör principerna för valbarheten och den andra principerna för valhemligheten. Följaktligen måste det vara angeläget att söka åstadkomma förbättringar. Härvid får man uppmärksamma att det kan erbjuda svårigheter att komma till rätta med problemen genom lagstiftningsåtgärder. Från rättslig synpunkt godtagbara lagregler torde kunna formuleras. Med tanke på kontrollsvårigheterna och de betänkligheter en ingående kontroll kan ge ligger dock däri ingen garanti för att sådana regler inte kringgås eller åsidosättes i olika enskilda fall. Även om förbättringar skulle följa med en lagstiftning är dock det hela ytterst beroende på huruvida de åsyftade demokratiska principerna respekteras av berörda parter. En utredning skulle emellertid klarlägga problemens kärnpunkter och ge underlag för en debatt rörande möjligheterna att finna en ur demokratiens synpunkt god lösning. Måhända kan

på grundval härav en praxis rörande den politiska integritetens hederskodex utvecklas mellan berörda parter.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande möjligheterna till förbättrat skydd för medborgarnas politiska integritet.

Stockholm den 27 januari 1965

Gunnar Hedlund

Nils G. Hansson
i Skegrie

S. G. W. Wahlund

Gustaf Svensson
i Vä

Sven Vigelsbo

John Eriksson
i Bäckmora

Harald Larsson
i Hedenäset

Gunnar Larsson
i Luttra